

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
איוזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה ושור"ע השל"ה

גליון ראש השנה שחל בשבת

דיני סליחות וראש השנה שחל בשבת

ימי הסליחות

א. מנהג בני אשכנז, לומר סליחות מיום א' לפני ראש השנה. וכשחל ראש השנה ביום ב' או ג' מקדימין להתחיל בשבוע שלפניו (שור"ע סי' תקפ"א ס"א). ומנהג בני ספרד לומר מתחילת חודש אלול. (שם).

ב. זמן אמירת סליחות הוא באשמורת. שהוא סוף הלילה שהקב"ה שט בעולם, והוא עת רצון. (שור"ע סי' תקפ"א ס"א, מ"ב סק"א). ועכשיו מאחרים עד **עמוד השחר**. (מס"א סי' תקפ"א ס"א). ובהרבה מקומות אומרים סליחות אף **בעוד היום גדול**. (ערוה"ש ס"ד). ואף **כל היום**. (אלף המגן ס"ק כד). והרבה נהגו לכתחילה לומר **בחצות הלילה**, ומנהג קדום הוא. (לקט יושר עמ' קיח, אג"מ או"ח ח"ב סי' קה, ועוד). ובשעת הדחק יש שהתירו לומר אף קודם חצות באשמורה האמצעית. (משמרת שלום קודינב סי' מא ד', אג"מ שם).

ג. אומרים הסליחות בציבור, ואם עומד באמצע פרק סליחה, יפסיק לומר י"ג מדות עם הציבור, וימשיך במקום שהפסיק. (שלמי מועד עמ' כד, שבה"ל ח"ז סי"ב). ואף **יחיד** יכול לומר סליחות, וידלג הי"ג מדות, וכן הבקשות שהם בלשון תרגום כגון מחי ומסי ומרן די בשמיא, לא יאמר בלי מנין. (מ"ב שם סק"ד). וכן אם גמרו כבר הציבור כל הסליחות לא יאמרו. (הליכות שלמה פ"א ד').

ד. הש"ץ יתעטף בטלית, ואם הוא קודם אור היום, יקח טלית של חבירו ויכוין שלא לקנותו, ולא יברך עליו. (מ"ב שם סק"ו).

ה. טוב לעמוד באמירת הסליחות, ועל כל פנים יעמוד כשאומר א-ל ארך אפים או א-ל מלך ובי"ג מדות. (מטה אפרים סי' תקפ"א ס"ח) ואמירת וידוי. (מ"ב סי' קלד סק"ד).

ו. אם יש חתן בסליחות, או כשאומרים כשכבר יום ויש **ברית**, מדלגים וידוי ונפילת אפים. (עיין פת"ש סי' תקפ"א, והגהה על אלף המגן סי' תקפ"א ס"ק לח, הכרעת הליכות שלמה פ"א ס"ח). ומקצרים הסליחות. (הליכות שלמה שם). ויש שאין מדלגים כלום, כי הוא חלק מהסליחות. (מבית לוי פ"א ס"ט).

ז. העומד באמצע פסוקי דזמרה או ברכות ק"ש, אין לו להפסיק לענות י"ג מדות עם הציבור. (שבה"ל ח"ט סי' א).

ערב ראש השנה

א. נוהגים להתענות בערב ראש השנה עד חצות. (סי' תקפ"א ס"ב). ואם יש לו קצת חולי יש להקל בזה, ואין צריך התרת

נדרים. (מ"ב שם ס"ק יט ושעה"צ ס"ק ל"ג). בסעודת מצוה מותר לאכול. (שור"ע ומ"ב שם).

ב. בערב ראש השנה אין אומרים תחנון. ואין תוקעים תקיעות כבחודש אלול, כדי להפסיק בין רשות לחובה. ואף שחל בערב שבת. (שור"ע סי' תקפ"א ס"ג, מ"ב ס"ק כד).

ג. נהגו להתיר נדרים בערב ראש השנה, ולמסור מודעה על ביטול נדרים. (שלי"ה מסי' יומא, מטה אפרים סי' תקפ"א סמ"ט, שע"ת סי' תקפ"א א' ז'). ויש לסמוך ע"ז לענין קבלת דבר מצוה שלא בלשון נדר, או הנהגה טובה שנהג ג' פעמים ולא התנה בלי נדר, שאינו נדר. (שלמת חיים ח"ב סי' לח, הליכות שלמה מועדים א' עמ' שפו).

ד. המתירים יכולים להיות קרובים לעושה התרה, וזה לזה. (שור"ע יו"ד סי' רכ"ח ס"ג). ויש להחמיר שיהיו השלשה מתירים **ממולאי זקן**. (רע"א יו"ד שם).

ה. לא נהגו לעשות התרת נדרים לנשים, וסומכות על אמירת כל נדרי ביום כיפור. (הליכות שלמה שם, מבית לוי פ"ב הע"א).

ו. מסתפרים בערב ראש השנה בשביל כבוד יום טוב, ולהראות ביטחוננו בה'. ונוהגים לטבול משום טהרה. (סי' תקפ"א ס"ד, מ"ב ס"ק כה).

הדלקת נרות

א. הדלקת הנרות, כבכל ערב שבת מדליקים ואח"כ מברכים להדליק נר של שבת ושל יום טוב. ואם טעה בברכה והזכיר אחד מהם ותיקן עצמו תוך כדי דיבור יצא ואינו חוזר ומברך. ואם עבר הזמן של תוך כדי דיבור אם הזכיר רק של שבת יצא בדיעבד. ואם הזכיר רק של יום טוב יחזור ויברך של שבת ויום טוב. ואם כיון להדליק רק ליום טוב ולא זכר שגם שבת היום, ולא קיבל שבת, ידליק עוד נר ויברך להדליק נר של שבת ויו"ט. (התעוררות תשובה ח"א סי' קיב, ובשש"כ פמ"ד הע' כב צ"ע למה ידליק עוד נר הרי הנרות דלוקים).

ליל ראש השנה

א. נוהגים שכל אחד אומר לחברו לשנה טובה תכתב ותחתם. (שור"ע סי' תקפ"ב ס"ט, מ"ב ס"ק כה). ומנהג העולם לסיים לאלתר לחיים טובים ולשלום. (אלף המגן ס"ק מ).

ב. יש נוהגים לטבל המוציא גם בדבש. (מ"ב סי' תקפ"ג סק"ב). נוהגים לאכול בליל ראש השנה **מינים לסימן טוב**. (שור"ע סי' תקפ"ג ס"א). אוכלים המינים אחר ברכת המוציא. (מג"א שם סק"א, מטה אפרים ס"א). ואוכלים תמר, רמון, תפוח בדבש,

קרא, רוביא, כרתי, סילקא, דגים, וראש. (שו"ע שם ס"א-ב, מ"ב סק"ה).

ג. יש להקדים **לברך על התמר** כסדר שבעת המינים. (שו"ע סי' ר"א ס"א, כה"ח ס"ק יג – כה), והנוהגים לברך על התפוח (כמנהג הקדום שלא היה מז' המינים) לא יביא פירות מז' מינים על השולחן עד אחר הברכה על התפוח, ויכוין לפטור גם המינים שיביא אחר כך. (כה"ח ס"ק יג, הליכות שלמה ד"ה כו).

יברך בפה"א **על הקרא** שאינו בא מחמת הסעודה, ויפטור שאר המינים שברכתם בפה"א. (הליכות שלמה פ"א יח). אין לברך בסוף הסעודה **על הלפתן**, כי כבר יצאו בברכה על הסימנים.

ד. אומר **יהי רצון** אחר האכילה. (מטה אפרים ס"א), י"א נוסח יהי רצון עם הזכרת ה'. (מ"ב סק"ב), וי"א בלי הזכרת ה'. (שו"ע"ר סי' תקפ"ג ס"א, מטה אפרים ס"א-ב, אלף המגן סק"כ).

ה. יש אוכלים אף **בליל שני**. (שע"ת סק"א, מטה אפרים ס"ב), ויש שאין אוכלים בליל ב'. (אלף המגן ס"ק יח בשם בני יששכר).

ו. יש נמנעים לבשל לראש השנה **מיני חומץ** וכדומה לסימן טוב. וכל שכן יזהרו שלא לכעוס בימים האלו מלבד גודל האיסור, כדי שיהא לסימן טוב. (סי' תקפ"ג מ"ב סק"ה).

ז. יש מדקדקים שלא לאכול **אגוזים**, שאגוז בגימטריא חטא ועוד שהם מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפילה. (רמ"א ס"ב).

ח. שכח לומר **יעלה ויבא** בברכה"ז, ביום אינו חוזר. (מג"א סי' קפ"ח סק"ז, שו"ע"ר סי' ק"ק, ועי' מ"ב שם ס"ק יט שהביא מחלוקת ולא הכריע, וספק ברכות להקל). ובלילה חוזר. (תהלה לדוד שם סק"ה). ואם שכח רצה חוזר אף ביום. (תשובות והנהגות ח"ה סי' קפ"ב).

תפלות ראש השנה ועשרת ימי תשובה

א. שכח לומר **זכרנו או מי כמוך, או וכתוב או בספר חיים**, אם נזכר קודם שאמר השם של הברכה, אף שיש שם ב-וכל החיים, חוזר ואומר. (מ"ב סי' תקפ"ב ס"ק טז). ובשו"ע הרב (סי' ק"ב) כתב אומרם במקום שנזכר. ואם כבר אמר השם אינו חוזר. (שו"ע שם ס"ה). וטוב לאמרם באלקי נצור קודם יהיו לרצון השני, ומי כמוך לא יאמר שם, כי הוא שבת. (כ"פ החיים ס"ק כז).

ב. בעשרה ימים מראש השנה ליום כיפורים צריך לומר המלך הקדוש המלך המשפט. שכח או מסופק **אם אמר הקל הקדוש**, אם נזכר אחר ששהה כדי דיבור, או שהתחיל ברכה אחרת, חוזר לראש התפלה. (שו"ע סי' תקפ"ב ס"א, מ"ב סק"ז). ואף בליל ראש השנה. (שעה"צ סק"ד)

אם נזכר **תוך כדי דיבור**, היינו שלא שהה כדי שלש תיבות משגמר הקל הקדוש, ולא התחיל ברכה אחרת (מ"ב סק"ז), ואמר המלך הקדוש, יצא. (שם ס"ב). ספק אם אמר תוך כדי דיבור, אינו חוזר. (א"א בוטשאטש). אמר הקל המלך הקדוש יצא. (שם).

ג. שכח לומר **ובכן תן פחדך** וכו', אבל אמר המלך הקדוש אינו חוזר. (מ"ב ס"ק יז).

אמר **ובכן תן פחדך**, ומסתפק אם סיים המלך הקדוש, אין צריך לחזור. (מ"ב סק"ד. וי"א שאם יודע שאמר זכרנו ומי כמוך ומסתפק בהמלך הקדוש אינו חוזר. א"א בוטשאטש, דעת תורה ס"ב).

ד. סיים הברכה מקדש ישראל ויום הזכרון, **ולא אמר מלך**

על כל הארץ, יצא. (מטה אפרים סי' תקפ"ב ס"ט. ובליקוטי הגר"ח מברסק שלא יצא). ואם אמר מקדש ישראל והזמנים לא יצא. ויחזור ויברך, ואין צריך לחזור לתחילת הברכה (שם ס"ח). ואם כבר התחיל רצה יחזור לאלקינו ואלקי אבותינו מלך, או לכל הפחות לקדשנו במצותיך. (הליכות שלמה פ"א ס"ג).

ה. שכח או מסופק אם אמר **המלך המשפט**, אם נזכר תוך כדי דיבור, יאמר מיד המלך המשפט. ואם נזכר לאחר כדי דיבור אינו חוזר, כיון שהזכיר מלך. (רמ"א סי' ק"ח, מ"ב סק"ג). ויש אומרים שטוב שיתפלל תפלת נדבה לאחר שעקר רגליו. (שו"ע"ר סי' תקפ"ב ס"ב).

ו. כשהציבור אומרים **המלך**, אף העומד בפסוקי דזמרה, יאמר עמם תיבת המלך. (פס"ת תקפ"ד א').

ז. נוהגים לומר אחר ישתבח מזמור **שיר המעלות ממעמקים**. (מ"ב סי' נד סק"ד). העומד עדיין בפסוקי דזמרה והציבור אומרים שיר המעלות, רשאי לומר עם הציבור, וכשמגיע אחר ישתבח ויכל לאמרו שוב במקומו. (מטה אפרים – אלף למטה סי' תקפ"ד סק"ב)

ח. בקדיש כופלין לומר לעלא ולעלא מכל ברכתא. (מ"ב סי' תקפ"ב ס"ק טז, סי' נו סק"ב). ובסיום הקדישים והתפלה נהגו לומר עושה השלום. (מטה אפרים סי' תקפ"ב ס"א). ויש שנהגו לומר כן רק בסיום התפילה ולא בסיום הקדישים. (שם אלף המגן ס"ק לז)

ט. אף שבכל השנה מתפללים בלחש בראש השנה ויו"כ נוהגים לומר **בקול רם** שיוכל להתפלל יותר בכונה, ולא יותר מדאי, ולא חוששים שיטעה. (שו"ע סי' תקפ"ב ס"ט, מ"ב ס"ק כד). ואם שמע חבירו מסיים הברכה יענה אמן כיון שמותר להתפלל בקול. (עי' אלף המגן ס"ק מג). והרבה אחרונים הביאו מהזהר שגם בימים אלו טוב יותר להתפלל בלחש. (מ"ב סי' ק"א ס"ק יא. ויש שכתבו שאסור בקול. (מטה אפרים סק"ז).

י. אין חיוב **לעמוד בשעה שארון הקודש פתוח** באמירת פיוטים. ויש נוהגים לעמוד דרך כבוד. (ט"ז יו"ד סי' רמ"ב ס"ק יג, שעה"צ סי' קמו ס"ק יח).

הזכרת שבת בתפלות היום

א. בתפלות היום מזכיר של שבת בתוך הברכה, ובחתימת הברכה. (סי' תפ"ז ס"א). אם לא הזכיר שבת כלל **בתוך הברכה** לא יצא. (וצ"ע אם הזכיר רק בוהנחילו שבת ומועדי קדש, מ"ב שם ס"ק יג). ולכן אם לא אמר עוד את השם של סיום הברכה חוזר ל'ותתן לנו'. (מ"ב סי' תרס"ח סק"ב). ואם אמר את השם של הברכה חוזר ל'אתה בחרתנו. (מ"ב סי' תפ"ז ס"ק יא). ואם סיים התפילה חוזר לראש. (מ"ב שם). ובמוסף כשחוזר לתחילת הברכה יש להסתפק אם צריך לחזור גם על פסוקי מלכויות. (הלי"ש ר"ה פ"א סי"ד)

ב. אם הזכיר של שבת בתוך הברכה, ובסיום הברכה **חתם רק בשבת** ולא הזכיר יו"ט, יצא. (מ"ב שם סק"ז). ואם **חתם רק בשל יו"ט** ולא הזכיר שבת צ"ע למעשה. (ביה"ל שם ד"ה מקדש). וספק ברכות להקל ולא יחזור. (שו"ע"ר סי' יז).

ג. בשבת אומר יום **זכרון** תרועה. (סי' תקפ"ב ס"ז). ואם אמר יום תרועה אינו חוזר. (מ"ב שם ס"ק יט). אם נזכר קודם שסיים הברכה חוזר ל'ותתן לנו'. (אשי ישראל פמ"ה הע' נט).

ד. בברכת **מעין שבע** אומר המלך הקדוש, וחותרם רק בשל

שבת. (שם ס"ג). טעה ואמר הקל הקדוש אם לא אמר השם של סיום הברכה חוזר מהמלך הקדוש, ואם סיים ספק אם יצא ולא יחזור. (מ"ב שם סק"י).

ה. בתפלת מוסף אם הזכיר רק ואת מוספי יום הזכרון ולא הזכיר של שבת, הרי זה כהזכיר רק מוסף של ראש השנה ולא הזכיר של ר"ח, ונחלקו הפוסקים אם צריך לחזור, (מ"ב ס"י תקצ"א סק"י, ושע"ז סק"י). אם לא אמר הברכה יחזור לומר. ואם אמר הברכה ספק ברכות להקל. (כה"ח ס"ק יח).

ו. אין אומרים בשבת ר"ה **אבינו מלכנו**. (סי' תקפ"ד ס"א). ומ"מ אפשר להתפלל על חולים או שאר בקשות פרטיות אף בשבת. (ע"י מטה אפרים שם סכ"ה, וע"י סי' תרי"ט ס"ג). ומותר **לבכות** בראש השנה אף שחל בשבת. (מטה אפרים סי' תקפ"ד סכ"ח). ואין אומרים **צדקתך** במנחה. (רמ"א סי' תקצ"ה ס"א).

ז. יש מקומות שנהגו שלא לומר **י"ג מדות** בשעת הוצאת ספר תורה כשחל בשבת. ורבים נהגו לאמרם אף בשבת. (מטה אפרים סי' תקפ"ד סט"ז).

ח. יש שרוצים לומר שגם כשחל בשבת ואין תקיעת שופר, חמור יותר מכל שבת שלא לקדש קודם מוסף, ולטעום יותר מכביצה, כיון שלא אמר מלכויות זכרונות שופרות ויש דיעות שחיובם מהתורה. (תשובות והנהגות ח"ד סי' קלח).

ט. יש קהילות שנוהגים בראש השנה שחל בשבת שאין הציבור משתחוים בעלינו. (ע"י א"א בטשאטש סי' תרכ"א, הגהות חכמת שלמה סי' תקצ"ב).

י. יו"ט ראש השנה שחל בשבת אין תוקעים בו. ואסור לטלטל **השופר** אם לא לצורך גופו ומקומו. (סי' תקפ"ח ס"ה).

יא. אמירת **תשליך** נהגו שלא לאמרו בשבת. (מ"ב סי' תקפ"ג סק"ח, וע"י בשע"ז סק"י שיש שאמרו בשבת).

סעודה שלישית בערב יו"ט

א. לכתחילה יאכל סעודת שחרית כרגיל, ואחר שיתפלל מנחה עם הציבור, יאכל סעודה שלישית (רמ"א סי' רצ"א ג), וטוב שיהא קודם זמן מנחה קטנה, ואם אינו יכול עוד לאכול עד שהגיע שעה עשירית, יאכל רק מעט יותר מכביצה ולא כרגילות סעודתו (שע"ז ס"י תקכ"ט ס"ק ט-י). ולכתחילה לא יחלק סעודת שחרית לשתיים (מ"ב סי' רצ"א ס"ק יז).

ובר"ה שמאריכים בתפילה וא"א לאכול שנית קודם שעה עשירית, וגם לא יוכל לאכול סעודה שלישית רק אכילה גסה, **יחלק סעודתו לשתיים**. (שו"ע סי' רצ"א ס"ג, מטה אפרים סי' תקצ"ד). ויפסיק ע"י שיצא חוץ לביתו לזמן מועט (שוע"ר שם ס"ג), או יפסיק בביתו כרבע שעה. ואם זמנו בהול וא"א לו לחלק הסעודה או ששכח לעשות כן, **יאכל מיני מזונות** כי י"א שיוצא בכך. (מטה אפרים שם). או מיני פירות. (מבית לוי).

מלאכות לצורך יום ב' של יו"ט

ג. אסור להזיח כלים בשבת לצורך יו"ט, אלא אם צריך אחת מהן לשבת, או אם הם בזיון לשבת, שיש מהם ריח רע או מתקבצים שם זבובים וכדו'. (שו"ע סי' שכ"ג ס"י, מ"ב ס"ק כ"ו). אין להביא מאכלים או שתיה ממקום למקום לצורך יו"ט. (מ"ב סי' תרס"ז סק"ה). וכן אין להוציא בשבת מהמקפיא

מאכלים קפואים להפשירן לצורך יו"ט. (הגרשז"א בשש"כ פ"י הע"ג), ויש מקילים. (שבט הקהתי ח"א סי' קנח).

יש ללמד הנשים שלא לעשות מלאכה או לבשל לצורך הלילה, עד שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לקודש. (ע"י סי' רצ"ט ס"י).

הדלקת נרות ביום ב'

ד. נכון להכין מערב שבת **פתילות חדשות** לליל ב' של יו"ט. (מ"ב סי' תקי"א ס"ק לד). אין להבהב הפתילות ביו"ט. (שו"ע סי' תקי"ד ס"ט), ואין להדביק הנרות ביו"ט. (מ"ב שם ס"ק יח). הפתילות הישנות לכתחילה לא יטלטלם בידים, רק ע"י דבר אחר, (ט"ז סי' תקי"א סק"י), **וטיפות השעווה והדיסקית** שבתוך הזכוכית מותר להסירם. (ארחות שבת פ"י רח).

ה. **פתיל צף** אסור לנקבו או להפרידו ביו"ט. (שש"כ פ"יג כד). ולתחוב הפתילה למכסה, טוב לכתחילה להכין מערב שבת, (מבית לוי פרק ק"ב ו), ומותר לתוחבם בחג. (שש"כ שם, מבית לוי שם).

אמירת ותודיענו

ו. בתפלת ערבית של יו"ט אומר ותודיענו. (שו"ע סי' תצ"א ס"ב) ואם לא אמר אין מחזירין אותו. (מ"ב שם סק"ד). ואם התחיל לומר ותתן לנו ה' אלוקינו אין לחזור לומר ותודיענו. (מטה אפרים סי' תקצ"ט ס"ז). וי"א שכל שלא אמר ברוך אתה ה' יכול לחזור. (ע"י מבית לוי פק"א ב, ועוד).

ז. אם לא אמר ותודיענו אסור במלאכה קודם שיקדש ויבדיל על הכוס, אלא אם אומר ברוך המבדיל בין קודש לקודש. ואסור בטעימה עד שיקדש כדן. (מ"ב סי' רצ"ט ס"ק לו).

יקנה"ז

ח. סדר הקידוש והבדלה הוא, ברכת היין, **קידוש, נר** – ברכת מאורי האש, **הבדלה, זמן** – שהחיינו. (שו"ע סי' תע"ג ס"א, מ"ב סק"ג) ומסיים הברכה המבדיל בין קודש לקודש. (טור שם, מג"א סי' רצ"ט ס"ק ג) ואם טעה וסיים המבדיל בין קודש לחול לא יצא וצריך לחזור ולהבדיל. (מבית לוי פק"א ג).

ט. **שינה הסדר** והקדים המאוחר ואיחר המוקדם יצא, חוץ מאם הקדים הקידוש לברכת היין, שצריך לחזור ולברך ברכת הקידוש. (שוע"ר ס"ו).

י. י"א שמותר **לקרב שני נרות** דולקים לעשותן אבוקה כדי לברך מאורי האש, ומותר אח"כ להפרידם. (יסוד ושורש העבודה ש"ט פ"ה, אלף המגן סי' ת"ר סק"ג, אגרות משה או"ח ח"ה ס"כ ל, ארחות רבינו ח"ב קיא, יו"ט ב' כהלכתו פ"א הע' סח בשם הגר"ש אלישיב). וי"א שאין לקרב הנרות אלא יברך עליהם כך. (יו"ט שני כהלכתו שם בשם הגר"שז אוירבך, מבית לוי שם ד').

יא. בקידוש ליל שני ילבש בגד חדש או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו. ויטלנו בידו או יתן עיניו בו. ואם אין לו בגד או פרי חדש גם כן יאמר שהחיינו. (שו"ע סי' תר ס"ב, מ"ב סק"ד). ויאכל הפרי אחר **קידוש** (מטה אפרים ס"ו). ויאכל פחות מכשיעור שלא להתחייב בברכה אחרונה (שם ס"י, הליכות שלמה פ"א הע' 91). או יפטור הלפתן שבסעודה. ויש שנהגו לאכול הפרי **בתוך הסעודה**. (כה"ח סק"י, הגר"ש אלישיב הלכות חג בחג ימים נוראים פט"ז הע' 11).

תקיעת שופר

א. ראוי לכתחילה שלא לאכול ולשתות לפני תקיעת שופר. (עין סי' תרצ"ב ס"ד, ומ"ב שם ס"ק טו). **ומי שלבו חלש ואין דעתו מיושבת לתקוע ולהתפלל עד שיטעם, יקדש ויאכל כזית, כדי שיהא קידוש במקום סעודה.** (מטה אפרים סי' תקפח ס"ב). ובפרט ביום ב' שחיוב התקיעות מדרבנן. (עין מ"ב סי' תלא סק"י, קובץ תשובות ח"ג סי' פט). ויזהר שלא יאכל כביצה. (הליכות שלמה פ"ב א). ויש מקומות שנהגו לשתות לבד בלא קידוש. (אלף המגן שם ב').

ב. **תוקעים מעומד.** וכן הברכה בעמידה. (שו"ע סי' תקפה, מ"ב ס"ק א). ובעת הדחק יוכל לסמוך על שום דבר. (שעה"צ סק"ב). **ונהגו הציבור לעמוד** אף בתקיעות שקודם מוסף. (מ"ב ס"ק ב). ונהגו לתקוע על הבימה במקום שקורים. כדי שזכות התורה תגן עלינו לעלות זכרוננו לטוב. (שו"ע שם, מ"ב ס"ק ג).

ג. ברכת השופר יוצאים מפי התוקע, ולא יענו ברוך הוא וברוך שמו, ואם ענו אינו הפסק כששמע כל הברכה. (מ"ב סי' קכ"ד ס"ק כא). לא ענה אמן יצא בדיעבד. (שו"ע סי' רי"ג ס"ב).

ד. מי שנכנס **באמצע הברכות**, או שלא שמע הברכות כראוי, אם יוכל להספיק לברך קודם שיתחילו לתקוע, יברך. (עין מ"ב סי' תקפ"ה ס"ק יא). ואם לא יספיק, יברך בין סדר לסדר. (אלף המגן סק"ט). ואם לא הספיק יברך על תקיעות דמעומד. (ויש לעיין אם יוכל לברך לפני תקיעות דלחש. עין מ"ב סי' קכ"ח ס"ק קו).

ה. אין להפסיק בשיחה מברכת השופר עד גמר כל התקיעות דמעומד. (שו"ע סי' תקצ"ב ס"ג, מ"ב ס"ק יא). הפסיק בדיבור בין ברכה לתחילת התקיעה, אם הוא לצורך התקיעות, אינו חוזר ומברך. ואם שלא לצורך התקיעות חוזר ומברך. (מ"ב שם ס"ק יד). הפסיק בין התקיעות, אין צריך לחזור על הברכות או התקיעות. (מ"ב ס"ק יג).

ו. **בשעת התקיעות** אסור לדבר או לרוק או להשמיע קול בפיהוק או נחירה, ויזהרו שלא להוציא כיחו וניעו, כדי שישמעו כל התקיעות מתחילתם ועד סופם. (מ"ב סי' תקפ"ז ס"ק טז, וסי' תקצב סק"י). ומ"מ אם שמע קול שופר אף אם שמע עוד קול יצא. (מ"ב סי' תקפח ס"ק יא).

ז. עיקר תקיעת שופר לשמוע **שלוש קולות**, תשר"ת תש"ת תר"ת שלש פעמים. (סי' תקצ ס"א-ב). **ויחיד יוצא בזה ואין תוקעים לו עוד.** (סי' תקצא ס"ב). ובציבור תקנו לתקוע עוד בחזרת הש"ץ תשר"ת תש"ת תר"ת למלכויות ולזכרונות ולשופרות. (שם ס"א, מ"ב סק"ד). ויש שנהגו כן לתקוע אף בלחש. (טור שם, ליקוטי מהרי"ח, וכן נהגו החסידים ע"פ הארז"ל, ועוד). ומשלימים אחר התפילה עד מאה קולות. (מ"ב שם ס"ק א, ד). דיני וצורת התקיעות נתבאר בסימן תקצ.

ח. **יהי רצון שבין התקיעות דמיושב** לא יאמרם רק יהרהר בלבו ולא יוציא בפיו או אחר גמר התקיעות. (מ"ב סי' תקצב ס"ק יב). ובמקום שנהגים אין למחות באומרים. (שעה"צ ס"ק טו). והאר"י ז"ל נהג להתוודות בלחש.

ט. ברכת אשר יצר מותר בין תקיעות דמיושב למעומד, ובין

סדרים של תקיעות דמעומד. (הליכות שלמה פ"ב טז, מבית לוי פ"ד ה).

י. בחזרת הש"ץ אין לומר **תהלים** או לעסוק בתורה, כי צריך שיהיו התקיעות על פי סדר ברכת מלכויות וזכרונות ושופרות, ובדיעבד אינו מעכב. ובשעה שהש"ץ מאריך בניגונים כתב ביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פ"ד) שראוי לומר אז תהלים. ואין נוהגים כן אלא יקשיבו כל הציבור לכל תפלת הש"ץ. (הליכות שלמה א"ה 64).

יא. בתפלת לחש של מוסף, לנוסח ספרד נוהגים לתקוע, אם **עומד בתפלתו באמצע הברכות** או הפסוקים, והתחילו לתקוע, יפסיק וישמע התקיעות, ולא יאמר היום הרת עולם רק כשיגיע לסוף הברכה. (מטה אפרים סי' תקצ"א ס"ג).

יב. **נשים** קיבלו עליהם חובה לשמוע עיקר תקיעת שופר. (חיי אדם קמא, ז). ויכול לתקוע להם אף מי שכבר יצא לעצמו. (שו"ע סי' תקפ"ט ס"ו). ואם שומעת בבית הכנסת יוצאת הברכה מהתוקע. אבל אם שומעת מתוקע שכבר יצא ידי חובתו, אין יכול לברך בשבילם, ויברכו לעצמם. (שם, מ"ב ס"ק יא).

אם באה לביהכ"נ לתפלת מוסף י"א שיכולה לברך לעצמה באמצע שמו"ע לפני התקיעות ברכת שופר אבל לא שהחינו, וטוב יותר שתברך לפני תקיעות בחזרת הש"ץ. (ע"י שבה"ל ח"ט סי' קלד, חוט שני ר"ה ע"י סא)

יג. **קטנים** שהגיעו לחינוך מצוה להביאם לביהכ"נ לתקיעת שופר, וישמור עליהם שישמעו ולא יבלבלו הציבור. (מ"ב סי' תקפז ס"ק טז).

יד. לכתחילה יש לדקדק בתפילת מוסף לשמוע **חזרת הש"ץ בדברים המעכבים** כדי שיהא התקיעות ע"פ סדר הברכות. (מנח"י ח"ד מח). ובדיעבד אינו מעכב. (חזו"א סי' קלו ג-ד, הליכות שלמה פ"ב הע' 64).

טו. המנהג כשהשליח ציבור אומר עלינו ומגיע לואנחנו כורעים **כל הציבור משתחוים.** (שעה"צ סי' קלא ס"ק מד). ואומרים ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים, וקמים ומסיימים עלינו. (מט"א סי' תקצב ס"א). וישטח הפסק בין פניו לרצפה. (שו"ע סי' קלא ס"ח).

ממנהגי היום

א. נוהגים **שלא לישון** ביום ראש השנה. והאר"י ז"ל אמר שאחר חצות מותר לישון. ויושב בטל כישן דמי. ובחיי אדם כתב שאחר האכילה יקבע עצמן ללימוד ואם ראשו כבד עליו ישן מעט אם אי אפשר בלא זה. ויש נוהגים לגמור כל התהלים. (מ"ב סי' תקפג ס"ק ט).

ב. נהגו לילך לנהר לומר פסוק **ותשליך** במצולות ים כל חטאתם. וטוב לילך למקום שיש בו דגים. ובכתבים כתב נהר או באר, וטוב שיהא מחוץ לעיר. והולכים ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה לומר פסוק מי קל כמוד. וכשחל יום ראשון בשבת הולכים ביום שני. (מ"ב שם ס"ק ח). ויש שנהגו לומר תשליך ביום אמירת י"ג מדות או ערב י"ג מדות. (ליקוטי מהרי"ח ועוד).